O‘ZBEKISTONDA TIJORAT BANKLARI KREDITLASHI DINAMIKASI VA AHOLI QARZ YUKI: 2020–2026-YILLAR TAHLILI

Shakirova Nigora Axralovna
Tashkent State University of Economics
PhD Associate Professor, Department of Statistics
Phone: +99894-364-00-50
E-mail:shakirova0130@gmail.com
ORCID:https://orcid.org/0009-0006-5025-4764
Abdusattorov Ilhomjon Bahromjon o‘g‘li
Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti
Moliya va moliyaviy texnologiyalar fakulteti talabasi
Tel: +998 95 959 53 57
E-mail:abdusattorov1306@gmail.com

Annotatsiya (o‘zbek tilida)

Maqolada O‘zbekistonda bank kreditlashining rivojlanishi, kreditlar tarkibi va aholi qarz yukiga ta’sir qiluvchi omillar 2020–2026-yillar kesimida tahlil qilinadi. Tadqiqot Markaziy bankning ochiq statistikasi, rasmiy xabarlar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda xalqaro ilmiy adabiyotlarga asoslanadi. Dinamik va qiyosiy tahlil orqali kredit portfelining kengayishi, milliy valyutadagi kreditlar ulushi va mikroqarzlarning o‘rni ko‘rib chiqiladi. 2026-yil boshida bank tizimi kredit portfeli 604,0 trln so‘mga yetgani, 2026-yil 1-mayda jami kredit qo‘yilmalari 629,0 trln so‘m bo‘lgani haqidagi rasmiy ma’lumotlar kreditlash ko‘lami ortayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, 2025-yilda aholiga berilgan kreditlarning 45,8 foizi mikroqarzlar hissasiga to‘g‘ri kelgani mas’uliyatli kreditlash zarurligini kuchaytiradi. Maqola yakunida kredit axboroti, qarz yukini baholash, moliyaviy savodxonlik va iste’molchilar himoyasini yaxshilash bo‘yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Аннотация (на русском языке)

В статье анализируется динамика банковского кредитования в Узбекистане, структура кредитного портфеля и факторы, влияющие на долговую нагрузку населения в 2020–2026 годах. Использованы открытые данные Центрального банка, официальные сообщения, нормативные документы и международная научная литература. Рассматриваются рост кредитного портфеля, доля кредитов в национальной валюте и значение микрозаймов. По официальным данным, в начале 2026 года кредитный портфель банковской системы достиг 604,0 трлн сумов, а на 1 мая 2026 года кредитные вложения составили 629,0 трлн сумов. В 2025 году микрозаймы составили 45,8% кредитов, выданных населению, что подчёркивает важность ответственного кредитования и оценки платёжеспособности заёмщиков. Предложены меры по улучшению кредитной информации, оценке долговой нагрузки, финансовой грамотности и защите потребителей.

Abstract (English)

This article examines bank lending in Uzbekistan, loan portfolio structure, and factors affecting household debt burdens during 2020–2026. It uses public Central Bank statistics, official releases, legal documents, and international research. The analysis considers loan portfolio growth, the share of loans denominated in national currency, and the role of microloans. Official information indicates that the banking system's loan portfolio reached UZS 604.0 trillion at the beginning of 2026, while credit placements amounted to UZS 629.0 trillion on 1 May 2026. Microloans accounted for 45.8% of loans issued to individuals in 2025, highlighting the need for responsible lending and affordability checks. The article proposes measures to improve credit information, debt assessment, financial literacy, and consumer protection.

Kalit so'zlar: *bank krediti, kredit portfeli, mikroqarz, qarz yuki, moliyaviy barqarorlik, mas'uliyatli kreditlash, O'zbekiston*

1. KIRISH

Kredit iqtisodiyotda jamg‘armalarni investitsiyaga aylantirish, tadbirkorlikni moliyalashtirish va uy xo‘jaliklarining yirik xarajatlarini rejalashtirish imkonini beradi. Bank krediti korxonalarga aylanma mablag‘ va ishlab chiqarish quvvatlarini moliyalashtirishga yordam beradi. Aholi uchun kredit uy-joy, transport, ta’lim yoki kutilmagan xarajatlarni qoplash vositasi bo‘lishi mumkin. Biroq kredit hajmining tez o‘sishi qarz oluvchining daromadi va to‘lov qobiliyati bilan muvofiqlashtirilmasa, muammoli qarzdorlik va moliyaviy zaiflikni kuchaytirishi mumkin.

O‘zbekistonda bank tizimini isloh qilish va moliyaviy xizmatlar ommabopligini oshirish iqtisodiy siyosatning muhim yo‘nalishlaridan hisoblanadi. 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son Farmon bank tizimini isloh qilish strategiyasini belgilagan, 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi esa iqtisodiy o‘sish va aholi farovonligini oshirish vazifalarini ilgari surgan [1; 2]. Bu jarayonda kreditlash ko‘lamigina emas, uning sifati, maqsadli yo‘naltirilishi va qarz oluvchilar uchun xavfsizligi ham muhim.

Tadqiqot maqsadi — O‘zbekistonda tijorat banklari kreditlashining so‘nggi tendensiyalarini tahlil qilish, kreditlarning iqtisodiyot va aholi qarz yukiga ta’sirini izohlash hamda mas’uliyatli kreditlash bo‘yicha takliflar ishlab chiqish. Obyekt — bank tizimining kredit operatsiyalari; predmet — kredit portfeli dinamikasi, kredit tarkibi va qarz oluvchilarni himoya qilish mexanizmlari.

2. ADABIYOTLAR TAHLILI

Bank kreditlashining iqtisodiy o‘sishga ta’siri moliyaviy vositachilik nazariyasida keng o‘rganilgan. Banklar omonatchilardan jalb qilingan mablag‘larni qarz oluvchilarga yo‘naltirib, axborot nomutanosibligini kamaytiradi va to‘lovlar tizimini qo‘llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, kredit tezligi iqtisodiyotning real ishlab chiqarish salohiyatidan ancha yuqori bo‘lsa, aktivlar narxining oshishi va qarz yukining ko‘payishi xavfi paydo bo‘ladi.

IMF va Jahon bankining moliyaviy barqarorlik bo‘yicha tadqiqotlari kredit sikllarini kuzatish, qarz oluvchilarning to‘lov qobiliyatini baholash va prudensial

nazorat vositalarini qo‘llash muhimligini ta’kidlaydi [5; 6]. Xalqaro amaliyotda qarz-daromad nisbati va qarz xizmatining daromadga nisbati kabi ko‘rsatkichlar kredit riskini baholashda qo‘llanadi. Ular yagona mexanik chegara sifatida emas, daromad, xarajatlar va kredit turi bilan birga baholanishi lozim.

O‘zbekiston bo‘yicha Markaziy bank statistikasi kredit portfeli, valyuta tarkibi, depozitlar va bank tizimining boshqa ko‘rsatkichlarini kuzatish imkonini beradi [3]. 2026-yil boshiga kelib kredit portfeli 604,0 trln so‘mga yetgani, milliy valyutadagi kreditlar ulushi 61 foizga chiqqani haqidagi rasmiy axborot kreditlash ko‘lami va valyuta tarkibida o‘zgarishlar borligini ko‘rsatadi [4]. 2025-yilda aholiga berilgan kreditlarning 45,8 foizi mikroqarzlardan iborat bo‘lgani esa chakana kreditlar tarkibini alohida tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi [7].

Adabiyotlardan kelib chiqadigan bo‘shliq — kredit hajmi va iqtisodiy faollik bilan bir qatorda, kredit sifati, qarz oluvchining real daromadi, foiz va komissiyalar bo‘yicha axborot hamda muammoli qarzdorlikning oldini olish mexanizmlarini birgalikda baholash zaruriyatidir.

3. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda rasmiy ochiq ma’lumotlar asosida tavsifiy statistik, dinamik va qiyosiy tahlil qo‘llanildi. Asosiy manbalar — Markaziy bank statistikasi, rasmiy xabarlari, bank tizimini isloh qilish bo‘yicha hujjatlar, IMF va Jahon bankining moliyaviy barqarorlik materiallari. Ma’lumotlar 2026-yil 28-oktabrgacha mavjud ochiq manbalar doirasida ko‘rib chiqildi.

Kredit portfelining o‘sishi mutlaq hajm va foiz o‘zgarishi orqali baholanadi. Kredit tarkibidagi milliy valyuta ulushi kreditlashning valyuta tuzilishini ifodalaydi. Aholi kreditlarida mikroqarzlar ulushi chakana kreditlashning mahsulot tarkibini ko‘rsatadi. Qarz yukini baholash uchun qarz xizmatining oylik daromadga nisbati kabi ko‘rsatkichlardan foydalanish mumkin; individual qarz oluvchilar mikro-ma’lumotlari mavjud bo‘lmagani uchun ushbu maqolada bu ko‘rsatkich hisoblanmaydi.

Tadqiqot cheklovi: ayrim raqamlar turli sanalarga tegishli. 2026-yil boshidagi kredit portfeli va 1-maydagi kredit qo‘yilmalari bir xil vaqt nuqtasi emas; ular trendni tasvirlash uchun keltiriladi, biroq to‘liq bir xil ta’rifdagi ko‘rsatkichlar sifatida talqin qilinmasligi kerak. Sababiy ta’sirni aniqlash uchun kelgusida banklar kesimidagi panel ma’lumotlari talab etiladi.

4. NATIJALAR VA MUHOKAMA

4.1. Kredit portfeli va milliy valyutadagi kreditlar

Markaziy bankning 2026-yil boshidagi axborotida tijorat banklarining kredit portfeli 604 002,2 mlrd so‘mga yetgani va bu 2024-yilga nisbatan qariyb 28 foiz yuqori ekani bildirilgan. Milliy valyutadagi kreditlar ulushi 2024-yildagi 55 foizdan 2026-yil boshida 61 foizga ko‘tarilgani, kreditlarning 88 foizi uzoq muddatli ekani ham qayd etilgan [4].

Ko‘rsatkich	Davr	Qiymat	Tahliliy izoh
Tijorat banklari kredit portfeli	2026-yil boshi	604 002,2 mlrd so‘m	Kreditlash ko‘lami kengaygan
Kredit portfelining 2024-yilga nisbatan o‘zgarishi	2026-yil boshi	taxminan +28%	Rasmiy axborotdagi taqqoslash
Milliy valyutadagi kreditlar ulushi	2024-yil	55%	Taqqoslash nuqtasi
Milliy valyutadagi kreditlar ulushi	2026-yil boshi	61%	So‘mdagi kreditlar ulushi ortgan
Uzoq muddatli kreditlar ulushi	2026-yil boshi	88%	Uzoq muddatli moliyalashtirish ustun

Milliy valyutadagi kreditlar ulushining ortishi daromadi so‘mda shakllanadigan qarz oluvchilar uchun valyuta nomuvofiqligini kamaytirishga yordam berishi mumkin. Biroq bu kredit riski avtomatik kamayadi degani emas: foiz stavkasi, daromad barqarorligi, garov sifati va kredit maqsadi ham muhim. Uzoq muddatli kreditlar investitsion loyihalar uchun foydali bo‘lishi mumkin, lekin banklar uchun kredit riskini boshqarish talabini oshiradi.

4.2. Hududiy taqsimot

Markaziy bankning 2026-yil 1-may holatidagi ma’lumotiga ko‘ra, jami kredit qo‘yilmalari 629,0 trln so‘m, depozitlar esa 444,4 trln so‘mni tashkil etgan. Toshkent shahri kreditlarning 290,0 trln so‘mi yoki qariyb 46 foizini jamlagan. Keyingi yirik kredit portfellari Farg‘ona (36,4 trln), Samarqand (32,3 trln),

Toshkent viloyati (29,7 trln) va Qashqadaryo (29,4 trln so‘m) hissasiga to‘g‘ri kelgan [8].

Hudud/ko‘rsatkich	2026-yil 1-may	Izoh
O‘zbekiston bo‘yicha kredit qo‘yilmalari	629,0 trln so‘m	Jami
Toshkent shahri	290,0 trln so‘m	Jami kreditning taxminan 46%i
Farg‘ona viloyati	36,4 trln so‘m	Hududiy yirik portfel
Samarqand viloyati	32,3 trln so‘m	Hududiy yirik portfel
Toshkent viloyati	29,7 trln so‘m	Hududiy yirik portfel
Qashqadaryo viloyati	29,4 trln so‘m	Hududiy yirik portfel
Depozitlar, respublika bo‘yicha	444,4 trln so‘m	Kredit hajmidan past

Toshkent shahrida kreditlar konsentratsiyasining yuqoriligi iqtisodiy faollik, bosh ofislar va yirik korxonalar joylashuvi bilan izohlanishi mumkin. Hududiy kredit statistikasi aholi jon boshiga daromad, korxonalar soni va iqtisodiy ishlab chiqarish bilan birga tahlil qilinsa, samaraliroq xulosalar beradi.

4.3. Aholi kreditlari va mikroqarzlar

2025-yilda banklar tomonidan aholiga ajratilgan kreditlar umumiy hajmi 156,9 trln so‘mni tashkil etgan. Shundan 71,8 trln so‘mi mikroqarzlar bo‘lib, ulushi 45,8 foizga teng bo‘lgan. Shu davrda avtokreditlar 21,5 trln so‘mni tashkil etgani haqida O‘zA Markaziy bank statistik byulleteniga tayangan holda xabar bergan [7].

Kredit turi	2025-yil hajmi	Aholiga kreditlar jami ichidagi ulushi
Barcha kreditlar	156,9 trln so‘m	100%
Mikroqarzlar	71,8 trln so‘m	45,8%
Avtokreditlar	21,5 trln so‘m	taxminan 13,7%

Mikroqarzlar tez rasmiylashtirilishi sababli qisqa muddatli ehtiyojlarni qoplashda qulay bo‘lishi mumkin. Ammo foiz, komissiya, penya va qaytarish muddati to‘liq tushunilmasa, qarz oluvchi kutilganidan ko‘proq xarajatga duch keladi. Kredit mahsulotini reklama qilishda faqat oylik to‘lovni emas, kreditning to‘liq qiymati, umumiy qaytariladigan summa va kechikish oqibatlarini ham aniq ko‘rsatish muhim.

4.4. Amaliy yechimlar

Birinchi taklif — kredit berishdan oldin daromad va mavjud qarzlarni baholashni standartlashtirish. Banklar daromadning barqarorligi, zaruriy xarajatlar

va boshqa kreditlar bo‘yicha majburiyatlarni qonuniy hamda maxfiylik talablariga muvofiq tekshirishi lozim. Ikkinchi taklif — kreditning to‘liq qiymatini shaffof ko‘rsatish: foiz stavkasi, komissiyalar, jami qaytariladigan summa, to‘lov jadvali va kechikish oqibatlari yagona tushunarli shaklda berilishi kerak.

Uchinchi taklif — kredit byurolari va banklar o‘rtasida ma’lumot almashinuvini sifatli tashkil etish, takroriy qarz olish xavfini baholash hamda mijoz ma’lumotlarini himoya qilishni kuchaytirish. To‘rtinchi taklif — universitetlar, ish joylari va bank ilovalarida moliyaviy savodxonlik dasturlarini rivojlantirish. Beshinchi taklif — hududiy kreditlashni faqat hajm bilan emas, kichik biznesning ishlab chiqarish natijasi, yangi ish o‘rinlari va kredit qaytimi bilan ham baholash.

5. XULOSA

Tahlil O‘zbekiston bank tizimida kreditlash ko‘lami kengayayotganini va milliy valyutadagi kreditlar ulushi ortayotganini ko‘rsatadi. 2026-yil boshidagi kredit portfeli 604,0 trln so‘mga yetgani, 1-maydagi jami kredit qo‘yilmalari 629,0 trln so‘mni tashkil etgani bank moliyalashtirishining iqtisodiyotdagi ahamiyatini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, 2025-yilda aholiga berilgan kreditlar tarkibida mikroqarzlar ulushining 45,8 foiz bo‘lishi qarz oluvchilarni himoya qilish va to‘lov qobiliyatini baholash masalasini dolzarb qiladi.

Kredit o‘sishi iqtisodiy faoliyatni qo‘llab-quvvatlashi mumkin, ammo uning samaradorligi mablag‘ning qayerga yo‘naltirilishi va qarzning qanday qaytarilishiga bog‘liq. Shu sababli bank siyosatida kredit hajmi bilan bir qatorda aktivlar sifati, muammoli kreditlar, valyuta riski, mijozlar uchun shaffof shartlar va moliyaviy savodxonlikka e’tibor berilishi zarur.

Amaliy tavsiyalar: (1) kredit qarori oldidan qarz oluvchining umumiy qarz yuki va to‘lov qobiliyatini baholash; (2) kreditning to‘liq qiymatini shaffof e’lon qilish; (3) kredit byurolari ma’lumotlarining sifati va maxfiyligini yaxshilash; (4) aholi uchun qarz va budjet yuritish bo‘yicha moliyaviy ta’limni kuchaytirish; (5) hududiy kredit siyosatini ishlab chiqarish, bandlik va kredit qaytimi natijalari bilan

baholash; (6) iste'molchilar shikoyatlarini tahlil qilib, takroriy muammolarni bartaraf etish mexanizmlarini kuchaytirish.

Kelgusidagi tadqiqotlarda kreditlar bo'yicha foiz stavkalari, muddati o'tgan qarzdorlik, daromad guruhlari va kredit maqsadi kesimida batafsil ma'lumotlardan foydalanish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son Farmoni. "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida". https://lex.uz/docs/-4811025
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". https://lex.uz/
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Statistika: bank tizimi faoliyati va kredit ko'rsatkichlari. https://cbu.uz/uz/statistics/ (murojaat sanasi: 28.10.2026).
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "Tijorat banklari kredit portfeli barqaror kengaymoqda". Rasmiy axborot, 2026-yil. https://t.me/s/centralbankuzbekistan/12801
5. International Monetary Fund. (2023). Financial Soundness Indicators Compilation Guide. Washington, DC: IMF. https://www.imf.org/
6. World Bank. Financial inclusion and global financial development resources. https://www.worldbank.org/
7. O'zA. (2026-yil 10-fevral). "O'zbekistonliklar olgan kreditlarning deyarli yarmi mikroqarzlarga to'g'ri keldi". https://uza.uz/sp/posts/ozbekistonliklar-olgan-kreditlarning-deyarli-yarmi-mikroqarzlarga-togri-keldi_817493
8. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "Hududlar kesimida kreditlar va depozitlar ko'rsatkichlari", 2026-yil 1-may holatiga. https://t.me/s/centralbankuzbekistan/13160

9. Mishkin, F. S. (2022). The Economics of Money, Banking, and Financial Markets (13th ed.). Pearson.